

NOI INFORMAȚII PRIVIND EPOCA BRONZULUI ÎN NORDUL DOBROGEI

Ioan Vasiliu

Résumé : Dans cet étude on présente une analyse de quelques pièces en métal, pierre et céramique découverts dans le nord de la Dobroudja attribuées à l'Âge du Bronze.

Mots clef : Dobroudja du Nord, la période ancien et moyen du l'Âge du Bronze, haches, céramiques

Cuvinte cheie : Dobrogea de nord, perioada timpurie și mijlocie a epocii bronzului, topoare, ceramică, podoabe

Pieselete analizate în prezentul articol, aflate în colecțiile Muzeului de Arheologie din cadrul I.C.E.M. Tulcea, provin, în mare parte, din descoperiri întâmplătoare, din intervenții nesistematice asupra unor complexe arheologice și, doar în câteva cazuri sunt rezultatul cercetărilor sistematice. Prezentarea va fi făcută pe categorii de materiale, în sistem catalog.

Obiecte din ceramică

Marea majoritate a obiectelor aparțin ceramicii de uz comun. Analiza modului de pregătire a pastei, operație ce condiționează calitatea și destinația vaselor, atestă, din punct de vedere tehnic, trei grupe:

a) grosieră, redusă numeric, având în compoziție nisip cu bobul mare, microprundișuri, granule de calcar și „cioburi pisate”¹, consecința directă fiind slabă coeziune a pastei; suprafețele au fost tratate cu mai puțină grijă, beneficiind doar de o netezire superficială; arderea s-a făcut la temperaturi suficient de ridicate pentru a conferi recipientelor o rezistență mecanică bună, spectrul coloristic fiind reprezentat de cărămiziu și bej-cenușiu.

Printre forme se disting: amforele și borcanele.

Luncavița (sat, com. Luncavița) – *Cetățuia*.

Fragment de amforă. Fără număr de inventar.

H = 7,0; l = 5,0; Gr = 0,7² (Fig. 3/ 2).

În straturile superioare ce suprapun nivelurile de locuire eneolică aparținând culturii Gumelnița, faza A2³, în condiții stratigrafice nu prea clare, a fost descoperit un fragment ce provine din pansa unei amfore, prevăzută în zona diametrului maxim cu toarte din bandă lată, cu câte două sănțuiuri mediane, rezultând, cu rol decorativ, trei nervuri ce se prelungesc vertical pe corpul vasului. Tot ca ornament, de la baza toartelor, au fost aplicate motive în formă de „cârlig”. Atât nervurile, cât și decorul în formă de „cârlig”, prezintă crestături oblice realizate cu unghia sau cu scoica, ori cu un instrument având vârful ascuțit.

¹ În legătură cu utilizarea „cioburilor pisate”, Marinescu-Bâlcu 1989, 216.

² În catalog utilizăm următoarele prescurtări: H = înălțimea; l = lățimea; Dg = diametrul gurii; Dm = diametrul maxim; Db = diametrul bazei; Gr = grosime; G = greutate. Dimensiunile sunt date în centimetri. Desenele au fost realizate de către Camelia Geanbai.

³ Comșa 1952, 413-416; Comșa 1962, 221-225; Micu, Maille 2002, 115-129.

*

Fragmentul de amforă provenit din nivelurile superioare de la Luncavița–*Cetățuia*, poate fi atribuit, cu rezervele de rigoare, unui tip ce are partea inferioară tronconică, cea superioară fiind mai scurtă și îngustată accentuat către gâtul înalt, cilindric, prevăzute pe maxima rotunjime cu toarte din bandă lată, perforate orizontal.

Cunoscute din repertoriul ceramic al culturii Foltești II⁴, astfel de amfore, despre care V.A. Dergačev afirmă că, reprezintă cel mai caracteristic tip morfologic pentru varianta Nistreană⁵ a culturii Jamnaja, sunt întâlnite atât în grupul Târpești, în inventarul funerar al mormântului nr.1⁶, încadrat în a doua parte a orizontului clasic și începutul perioadei Jamnaja târziei⁷, cât și în așezări din mediul cultural Glina⁸.

Toarte din bandă lată, cu câte două sănțuri mediane, prezente pe ceramica culturilor Cernavodă III⁹ și Foltești II¹⁰, sunt atestate și în descoperirile făcute la sud de Dunăre¹¹.

Decorul în formă de „cârlig”, prevăzut cu crestături executate cu unghia sau cu scoica, își are și el originile în mediul cultural Foltești II, un ornament aproape identic provenind din așezarea eponimă, de pe o amforă fragmentară, similară ca formă cu cea de la Luncavița–*Cetățuia*, cu toarte din bandă lată, prevăzute doar cu o sănțuire mediană, descoperită în inventarul locuinței de tip bordei numărul 2¹².

Un *askos* găsit în așezarea de la Varna¹³, este decorat oarecum asemănător; analogii apropiate, dar care trebuie scrise private invers, fiind semnalate atât pe amforele din așezarea Glina de la Govora Sat–*Runcuri*¹⁴, cât și pe cele din inventarele funerare ale mormintelor culturii Jamnaja¹⁵.

Cerna (sat, com. Cerna)

Vas – borcan, complet. Inv. 42.070.

H = 16,0; Dg = 15,5; Dm = 19,0; Db = 12,0 (Fig.3/ 4).

Dintr-un punct necunoscut de pe teritoriul localității, în urma unei descoperiri întâmplătoare, a fost identificat un borcan lucrat neglijent, asimetric datorită modelării stângace. Vasul are baza plată, peretele ușor curbat și gura evazată. În regiunea diametrului maxim este decorat cu o proeminență simplă, dispusă vertical.

*

⁴ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 15/1-3; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, 82, pl. 4/3.

⁵ Dergačev 1986, 77.

⁶ Marinescu-Bîlcu 1964, 241, fig. 1; Dinu 1974, 270, fig. 12 B/1; Dumitroaia 2000, 58, fig. 42/1.

⁷ Burtănescu 2002, 144, 166, 264, tabelul VIII/2.

⁸ Constantiniu, Panait 1963, fig. 4; Roman 1976a, fig. 5/8; Turcu 1981, pl. 4/4, 8.

⁹ Morintz, Roman 1968, 89, fig. 32/6.

¹⁰ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, 57, fig. 24/8.

¹¹ Tonțeva 1981, 51, fig. 11/20.

¹² Petrescu-Dîmbovița 1974, 283, fig. 5/6; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, 82, pl. 4/3; Dinu 1974, fig. 11/12.

¹³ Tonțeva 1981, fig. 7/3 b-c.

¹⁴ Roman 1985, 292, pl. 12/4; fig. 2/9, 13.

¹⁵ Manzura, Klocko, Sava 1992, 58-59, fig. 25/1; Subbotin, Dobroljubskij, Toščev 1995, 116, fig. 4/6.

Recipientul de la Cerna își găsește analogii în inventarele funerare ale mormintelor culturilor Jamnaja – variantele Nistreană¹⁶ și Bugeac¹⁷, și Catacombelor¹⁸, astfel de vase, proprii repertoriului ceramic al culturii Glina¹⁹, fiind identificate și în manifestările de tip Zimnicea²⁰ și Schneckenberg²¹.

Crestele în relief, plasate vertical pe umărul recipientelor, cu antecedente în aria Cernavodă II²², sunt apoi întâlnite în cultura Glina²³, precum și în descoperiri din ariile Bogdănești²⁴, Schneckenberg²⁵ sau Jigodin²⁶.

*

b) *semigrosieră*, în proporție mai mare, are și ea în compoziția pastei ingrediente, însă de dimensiuni mult reduse, raportat la categoria precedentă, prezența lor fiind estompată la exteriorul vaselor cu ajutorul unui strat subțire de angobă de uniformizare, mată, uneori purtând usoare urme de lustru; deși a beneficiat de o ardere mult mai bună și această categorie este destul de friabilă, gama coloristică predominantă fiind de bej-cărămiziu.

Repertoriul formelor este mai variat față de prima grupă: amfore, vase globulare, căni și castroane.

Horia (sat, comuna Horia)

Amforă, completă. Inv. 1.674.

H = 28,0; Dg = 14,0; Dm = 26,0; Db = 10,0 (Fig. 1).

De pe teritoriul satului, dintr-o locație necunoscută, provine o amforă cu partea inferioară a corpului tronconică, umerii bombați, gâțul pâlniform, buza rotunjită, răsfrântă la exterior, baza plată fiind ușor reliefată. Suprafața exterioară a jumătății inferioare a recipientului dispune de barbotină neorganizată. În regiunea diametrului maxim este prevăzută cu două toarte tubulare, din bandă lată, perforate orizontal. Decorul constă dintr-o combinație de brâuri alveolate, dispuse orizontal la baza gâțului și sub zona diametrului maxim, și brâuri crestate, plasate vertical pe corp, dinspre toarte către gâțul recipientului.

*

Prezente în inventarele funerare ale mormintelor tumulare din culturile Jamnaja²⁷ și Catacombelor²⁸, amforele sunt specifice și altor medii culturale din Bronzul timpuriu, mai

¹⁶ Dergačev 1986, 77, fig. 18A/18-19; Dergačev 1994, 126, fig. 2A/18-19.

¹⁷ Dergačev 1986, 85, fig. 19A/16-17; Dergačev 1994, 127, fig. 3A/16-17.

¹⁸ Dergačev 1986, 104, fig. 23/22; Dergačev 1994, 128, fig. 6/29; Toščev 1991, 94, fig. 4/8.

¹⁹ Schuster 1997, 61, tip 2, anexa 4/2.

²⁰ Alexandrescu 1974, pl. 576, 8.

²¹ Prox 1941, pl. 2/5-6; 8/4-5.

²² Berciu, Morintz, Roman 1973, pl. 6/12; 13/7.

²³ Roman 1985, fig. 4/12, 5/1- 2; Petre-Govora 1986, fig. 3/5, 6/9.

²⁴ Florescu, Buzdugan 1972, fig. 14/4

²⁵ Prox 1941, pl. 20/9.

²⁶ Roman, Pál, Csába 1973, 564; Roman, Dodd-Oprîtescu, Pál 1992, pl. 105/5; 115/4; 120/21; 134/8-9.

²⁷ Dergačev 1986, 44, 46, fig. 9/11-16; 12/13; 18A/20-21; 19A/18-20; Dergačev 1994, 125, fig. 2A/20-21; 3A/18-20; Yarovoy 1985, 85-88, fig. 20/4, tip V; Manzura, Klocko, Sava 1992, 28, fig. 12/2.

²⁸ Dergačev 1986, 103, fig. 25/4; Dergačev 1994, 127, fig. 6; Yarovoy 1985, 85-88, fig. 20/5, tip VI; Manzura, Klocko, Sava 1992, 28, 58-59, fig. 12/2; 25/1.

apropiate sau mai îndepărtate de spațiul istro-pontic: Glina²⁹, Jigodin³⁰, Livezile³¹, Zăbala³², Monteioru Ic4³³, Schnechenberg A³⁴, Năeni-Schneckenberg sau Schneckenberg B³⁵, fiind totodată atestate și în descoperirile de la sud de Dunăre³⁶.

*

Ca formă, exemplarul de la Horia își găsește analogii în inventarele funerare ale mormintelor aparținând culturii Jamnaja, varianta Bugeac³⁷, și în manifestările de tip Năeni-Schneckenberg sau Schneckenberg B, dacă reconstituirea ipotetică făcută de către autorii descoperirii este corectă³⁸.

Prezente pe ceramica din repertoriul culturilor eneolitice Foltești II³⁹ și Cernavodă II⁴⁰, toartele luate din benzi late, perforate orizontal, sunt frecvent documentate în descoperirile din interfluviul Prut-Nistru, în inventarele funerare ale mormintelor aparținând variantelor Nistreană și Bugeac ale culturii Jamnaja⁴¹, precum și în mediile culturale: Glina⁴², Bogdănești⁴³, Schneckenberg A⁴⁴, Năeni-Schneckenberg⁴⁵, Jigodin⁴⁶, Livezile⁴⁷, Șoimuș⁴⁸ și Iernut⁴⁹.

Apărute încă din eneolitic, ca ornamente pe ceramica culturilor Horodiștea-Erbiceni⁵⁰ și Foltești II⁵¹, combinațiile dintre brâurile orizontale și cele verticale, plecând de obicei, câte două-trei, dinspre toarte spre gâtul recipientelor, sunt atestate atât în inventarele funerare ale

²⁹ Tudor 1973, 103, fig. 6/1-3, 7, 10; Ulanici 1976, 61, fig. 17/10; Ulanici 1979, 28, fig. 8/5; Ulanici 1981, 26, fig. 5/9; Chicideanu, Gherghe 1983, 103, fig. 2/7; Roman 1985, 282, fig. 2/1-2, 6/8, 11, 13; 3/4, 10; 6/2-4; 7/6-8; Petre-Govora 1986, fig. 4/6, 8; Nica, Schuster, Zorzoliu 1995, fig. 21/2.

³⁰ Roman, Pál, Csába 1973, 562, pl. 2/1; 571, 3, 5, 7; Roman, Dodd-Oprîtescu, Pál 1992, pl. 98/3-4, 6-7; 104/7; 105/1, 6-7; 106/2; 107; 142/2.

³¹ Ciugudean 1997, 11, fig. 8/2, 6; 15/5; 21/15; Ciugudean 1998, 68, fig. 1/15, 19.

³² Székely 1971, 389, fig. 1/3; Székely 1998, 142, pl. 1/1-2; 2/1-3.

³³ Zaharia 1973a, 20; Zaharia 1973b, 53; Zaharia 1987, 28, 33, fig. 3/2, 5-6; 7/1-4; 11/1, 6-8.

³⁴ Prox 1941, 19, pl. 2/1, 4; Lipovan 1983, 37, fig. 3/4.

³⁵ Vulpe, Drâmbociu 1981, 173, fig. 4; Andreescu 1992, 44, fig. 2/1-3.

³⁶ Toncheva 1981, 52-53, fig. 15/15-19; fig. 16/1, 3, 5-6, 8; fig. 17/ 1-7.

³⁷ Dergačev 1986, 44, 46, fig. 9/11, mormântul nr. 1 din T.18 de la Trapovka.

³⁸ Vulpe, Drâmbociu 1981, 74, fig. 4/12.

³⁹ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 15/1-3; 16/4; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, fig. 4/3.

⁴⁰ Berciu, Morintz, Roman 1973, fig. 9/12.

⁴¹ Dergačev 1986, 44, fig. 9/11-16.

⁴² Constantiniu, Panait 1963, fig. 4; pl. 6/1; 15/4 ; Tudor 1973, 103, fig. 6/1, 3, 7, 10; Roman 1976a, fig. 5/5, 8; Roman 1985, fig. 2/1-2, 6-7, 13; 6/4; Turcu 1981, pl. 4/4, 8; Schuster 1992, 40, pl. 6/b-c; Schuster 1995, fig. 3/1; Schuster 1997, 67, fig. 60/3.

⁴³ Florescu 1964, 110, fig. 3/1-3, 5-6.

⁴⁴ Prox 1941, 20, pl. 2/4; 10/6; Lipovan 1983, 39, fig. 3/4; pl. 4/12.

⁴⁵ Vulpe, Drâmbociu 1981, fig. 4/5-7, 12.

⁴⁶ Roman, Pál, Csába 1973, 562, fig. 5/5, 7.

⁴⁷ Ciugudean 1996, 88, fig. 8/2, 6, fig. 21/12.

⁴⁸ Ciugudean 1996, 104, fig. 58/8, fig. 65/2-3.

⁴⁹ Ciugudean 1996, fig. 86/9.

⁵⁰ Ursachi 1968, 176, fig. 50-51; Ursachi 1995, 21-22; Dumitroaia 2000, 31, fig. 86/6.

⁵¹ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 15/1-2; 34/4, 12.

mormintelor tumulare din aria culturii Jamnaja⁵², cât și în cele ale culturii Catacombelor⁵³.

În mediul cultural Glina, acest tip de decor este semnalat la Cățelu Nou⁵⁴ și în așezarea de la Govora Sat-Runcuri⁵⁵, iar în spațiul intra-carpatic este prezent atât în descoperirile aparținând fazei Schneckenberg A⁵⁶, cât și în cele de tip Livezile⁵⁷, Șoimuș și Copăceni⁵⁸.

O combinație oarecum asemănătoare de brâuri este întâlnită și în zona de nord-est a Moldovei, provenind de pe o amforă modelată în tehnica *a*, din inventarul funerar al mormântului nr. 22 dezvelit în tumul III de la Valea Lupului, atribuită de către descoperitor amforelor thuringiene – Buchvaldek tip III⁵⁹, recent fiind încadrată în varianta Nistreană a culturii Jamnaja⁶⁰, sau în perioada târzie a aceleiași culturi⁶¹.

Și din descoperirile făcute la sud de Dunăre, în așezarea de la Ezero, începând din faza A1 și până la sfârșitul fazei B1, este cunoscut decorul de brâuri paralele între care se află alte brâuri dispuse vertical⁶², în zona sud-balcanică acest tip de ornament fiind ilustrat prin materialele de la Pevkakia–Magula⁶³.

Brâurile dispuse vertical, dinspre toarte către gâțul amforelor, decorate doar cu crestături executate cu o unealtă ascuțită, cu scoica ori cu unghia, prezente pe amforele din cultura eneolică Foltești II⁶⁴, sunt specifice atât pentru exemplarele sferice din cultura Schneckenberg A⁶⁵, cât și pentru cele descoperite în inventarele funerare din mediul cultural Jamnaja⁶⁶.

Ornamentul de crestături aplicat pe brâuri verticale, pornind însă dinspre toarte către baza vasului, cunoscut din cultura Horodiștea-Erbiceni⁶⁷, este prezent în inventarul funerar al mormântului nr. 1 descoperit în tumul I de la Livezile–Baia⁶⁸. De altfel, pe ceramica grupului cultural Livezile, acest motiv decorativ este des întâlnit pe brâurile dispuse fie vertical, fie orizontal⁶⁹.

⁵² Dergačev 1986, 44, 46, fig. 9/11-13.

⁵³ Dergačev 1986, fig. 25/4.

⁵⁴ Leahu 1965, 17, fig. 7/6; 8/4.

⁵⁵ Roman 1985, 282, fig. 6/4.

⁵⁶ Prox 1941, fig. 10/6.

⁵⁷ Ciugudean 1996, 88, fig. 8/2; 21/2; Ciugudean 1997, 12, fig. 8/2.

⁵⁸ Ciugudean 1996, 104, 111, fig. 58/8; 65/1-3; 73/17; 86/9.

⁵⁹ Dinu 1959a, 205-206, fig. 4; Dinu 1974, 264, fig. 3/2; Florescu 1964, 120-121, fig. 10/2; Sulimirski 1968, 13.

⁶⁰ Dumitroaia 2000, 111, 115-116, fig. 80/3.

⁶¹ Burtănescu 2002, 304-305, pl. 56/2-4.

⁶² Katincarov 1975, fig. 8/i, k; Georgiev *et alii* 1979, 323, tabelul 160.

⁶³ Ciugudean 1997, 20.

⁶⁴ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 22/2; 26/6; 34/2; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, 82, pl. 3/1.

⁶⁵ Prox 1941, 20, pl. 10/6; Lipovan 1983, 39, pl. 5/11.

⁶⁶ Dergačev 1986, 46, fig. 9/11-13.

⁶⁷ Dinu 1968, 132, fig. 5/5; Dinu 1980, 35-48; Dumitroaia 2000, 32, 36, fig. 15/3; 16/4; 35/2.

⁶⁸ Ciugudean 1996, 86, fig. 21/12; Ciugudean 1997, 15, fig. 21/2.

⁶⁹ Ciugudean 1996, 88-91.

Documentate încă din eneolicic, în aria culturii Foltești II⁷⁰, brâurile decorate cu crestături, dispuse însă orizontal pe corpul amforelor, sunt cunoscute în arealul Glina prin intermediul descoperirilor făcute în aşezarea de la Odaia Turcului⁷¹.

Prezent și el pe ceramica eneolitică de tip Foltești II⁷², ornamentalul din alveole dispus pe brâurile orizontale, aplicate la baza gâtului sau în regiunea diametrului maxim al amforelor, este întâlnit pe exemplarele fragmentare găsite în mediile culturale Jigodin⁷³, Năeni-Schneckenberg⁷⁴ și Odaia Turcului⁷⁵.

Și în arii culturale mai apropiate: Glina⁷⁶, Jigodin⁷⁷, Monteoro Ic4⁷⁸, sau mai îndepărtate: Livezile⁷⁹, barbotina nu constituie un motiv decorativ decât în cazuri foarte rare, în rest, acoperă într-un strat subțire partea inferioară a vaselor cu scop preponderent utilitar.

*

Cerna (sat, com. Cerna)

Castron, complet. Inv. 2.

H = 8,0; dg = 12,0; Dm = 13,4; Db = 7,6 (Fig. 3/3).

Pe raza satului, fără certitudinea că provine din același loc cu vasul-borcan prezentat mai sus, a fost descoperit, în mod accidental, un castron de mici dimensiuni, având deschidere largă, corpul tronconic, gâtul scurt, bine conturat, buza rotunjită la exterior și baza plată, ușor reliefată.

Sabangia (sat, com. Sarichioi) – *Movila lui Crețu*⁸⁰

Cană, aproape completă, lipsă partea superioară. Fără număr de inventar.

H = 8,0; Dm = 9,0; Db = 5,0 (Fig. 3/6).

În mantaua movilei primare, ulterior supraînălțată⁸¹, pe nivelul antic de călcare, în apropierea mormântului principal⁸², a fost găsită, depusă ritual, o cană cu umărul bine reliefat, corp tronconic și baza îngroșată, ușor alveolată; în regiunea diametrului maxim era prevăzută cu o toartă, despre care, datorită stării fragmentare a recipientului, nu putem să spunem mai mult.

Recipientul de la Sabangia, poate reprezinta un prototip timpuriu, doar în privința formei, nu și a decorului, pentru cana găsită în inventarul funerar la mormântului nr. 46 din necropola plană de la Brăilița⁸³, mormânt cu scheletul în decubit dorsal, poziție tipică pentru

⁷⁰ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 22/2, fig. 26/6, fig. 34/2; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, 82, pl. 3/1, 3, pl. 4/6.

⁷¹ Tudor 1982, 61, fig. 2/9; Schuster 1997, 63, fig. 130/4.

⁷² Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, 82, pl. 3/2, 4, 6.

⁷³ Roman, Pál, Csába 1973, 564, pl. 5/3.

⁷⁴ Vulpe, Drămbociu 1981, 75, fig. 4/4, 12.

⁷⁵ Tudor 1982, 67, fig. 8/17.

⁷⁶ Roman 1976a, 33, fig. 9/2; Schuster 1997, 69.

⁷⁷ Roman, Pál, Csába 1973, 564, fig. 3/1, 4, 6, fig. 5/5, 7.

⁷⁸ Zaharia 1987, 28, fig. 3/5.

⁷⁹ Ciugudean 1996, 86, fig. 8/2; Ciugudean 1997, 12.

⁸⁰ Săpături G. Simion, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru cedarea materialului spre studiu.

⁸¹ Simion 1992, 30; Simion 1998, 168; Simion 2003, 20, fig. 6/1-2.

⁸² Simion 2003, 20, fig. 6/3-7.

⁸³ Harțache, Anastasiu 1968, pl. 47; Harțache, Anastasiu 1976, 165-166, cat. 338; Harțache 2002, 59-60, fig. 89/6.

etapa timpurie din evoluția culturii Catacombelor, căni oarecum similare fiind semnalate și în aria culturii Glina⁸⁴.

*

În stadiul actual al cercetării, vase ceramice, întregi sau fragmentare, depuse ca ofrandă în apropierea mormintelor având gropile funerare săpate de la nivelul antic de călcare, sunt atestate, pe teritoriul istro-pontic, ca urmare a cercetărilor din tumulul II de la Luncavița–*Drumul Vacilor*⁸⁵ și tumulii I și III de la Mihai Bravu⁸⁶, descoperiri similare fiind semnalate la Glăvăneștii Vechi⁸⁷, Corlăteni⁸⁸ și Bolotești⁸⁹, precum și în aria culturii Jamnaja⁹⁰.

Tulcea (mun. Tulcea) – Sud

Castron, aproape complet. Fără număr de inventar.

H = 11,0; Dg = 21,0; Dm = 22,0; Db = 13,0 (Fig. 3/ 5).

Din inventarul funerar al mormântului⁹¹, provine un castron având corp tronconic, umerii arcuiți, buza răsfrântă la interior, baza îngroșată, fiind reliefată.

*

Cu antecedente în cultura Foltești II⁹², prezente în inventarele funerare ale mormintelor culturii Catacombelor⁹³, castroanele tronconice au similitudini în mediile culturale Bogdănești⁹⁴ și Glina⁹⁵.

Nordul Dobrogei

Vas - globular, aproape complet, restaurat. Fără număr de inventar.

H = 11,0; Dg = 9,0; Dm = 13,0; Db = 6,0 (Fig. 3/ 1).

De pe teritoriul județului Tulcea, dintr-o locație necunoscută provine un vas având corpul scund, bombat, asimetric datorită modelării stângace, gâtul înalt, aproape cilindric, buza dreaptă, rotunjită, baza plată fiind ușor reliefată. Pe umăr, recipientul este decorat cu creștături oblice dispuse în siruri circulare, paralele, executate cu unghia, cu scoica sau cu un instrument ascuțit, baza fiind marcată de alveole realizate cu degetul ori cu ajutorul unei ustensile având vârful rotunjit.

*

⁸⁴ Nestor 1933, fig. 8/6; Roman 1976a, fig. 4/2; Schuster 1997, 65, fig. 60/5.

⁸⁵ Vasiliu 1995a, 121, 129.

⁸⁶ Vasiliu 1995b, 144, 158.

⁸⁷ Comşa 1985, 342.

⁸⁸ Tudor *et alii* 1953, 408-415; Comşa 1882, 85-93; Roman 1986, 49.

⁸⁹ Buzdugan, Bobi, Cernea 1987, 227, 229, 232; Burtănescu 2002, 107.

⁹⁰ Yarovoy 1985, 30, 103, 182, 204.

⁹¹ Simion 2003, 17, fig. 3.

⁹² Petrescu-Dîmbovița 1974, fig. 5/3; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 18/9; 21/1-2; Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974b, pl. 2/3, 6, 8.

⁹³ Dergačev 1986, 103-104, fig. 23/19; Dergačev 1994, 128, fig. 6/25.

⁹⁴ Florescu, Buzdugan 1972, fig. 15/6.

⁹⁵ Ulanici 1976, fig. 15/7; Ulanici 1979, fig. 8/2; Ulanici 1981, fig. 5/2; Petre-Govora 1986, fig. 3/2; Schuster 1997, 63, fig. 63/2; 71/1, 4; 76/5-6; 91/1-5; 93/3; 96/1; 100/4; 108/1; 114/2; 140/1, 7.

Prezente în repertoriul ceramic al culturii amforelor sferice⁹⁶ și în inventarele funerare ale mormintelor de tip Jamnaja⁹⁷, vasele globulare sunt specifice și altor medii culturale: Glina⁹⁸, Schneckenberg⁹⁹, Monteou Ic4¹⁰⁰, precum și vestigiilor de tip Livezile și Iernut¹⁰¹.

Ornamentele realizate cu ajutorul crestăturilor, formând șiruri orizontale, dispuse pe umărul vaselor, cu similitudini în culturile Cernavodă II¹⁰² și Foltești II¹⁰³, prezente pe ceramica Jamnaja¹⁰⁴, având analogii în mediile Zimnicea¹⁰⁵, Glina¹⁰⁶ și Monteou Ic4¹⁰⁷, sunt atestate și la sud de Dunăre, în descoperiri de tip Ezerovo II¹⁰⁸.

Pentru decorul realizat din alveole imprimate pe marginea bazei vasului, cele mai timpurii analogii le găsim în așezarea de la Foltești¹⁰⁹, în manifestări culturale specifice Bronzului timpuriu fiind întâlnit în cultura Jigodin¹¹⁰ și în descoperiri de tip Livezile¹¹¹.

*

c) fină, ilustrată doar printr-un singur exemplar, o amforetă lucrată dintr-un lut bine ales, cu un grad înalt de omogenitate, singurul degresant folosit fiind nisipul cu bobul fin; pasta este bine frământată, modelată cu multă grijă, grosimea peretei fiind uniformă; o mare atenție a fost acordată suprafeței exterioare, în urma lustruirii, căpătând luciu metalic.

Isaccea (or. Isaccea) - *Gaz Metan*.

Amforetă, completă, restaurată. Inv. 44.038.

H = 9,6; Dg = 7,5; Dm = 12,2; Db = 4,5 (Fig. 2).

Lucrările pentru instalarea conductei de gaze naturale din Rusia către Turcia și alte țări din zona sud-estică a Peninsulei Balcanice, începute în vara anului 1987, au determinat executarea, în diverse puncte de pe traseul ei, de săpături de salvare, printre acestea înscrindu-se și cele de la Isaccea, punctul *Gaz metan*. Aici, în necropolă de inhumare atribuită secolelor VI-V a.Chr.¹¹², în marginea de nord a suprafeței investigate, într-un context fără nici un indiciu cu privire la

⁹⁶ Dinu 1959b, 217, fig. 5/5; Mătasă 1959, 727, fig. 5/1-2.

⁹⁷ Dergăev 1986, 52, fig. 11/21-22.

⁹⁸ Petrescu-Dîmbovița 1974, fig. 3/1-2; Ulanici 1976, fig. 14/10; 17/1; Ulanici 1979, fig. 8/3; Turcu 1981, pl. 1/1; Tudor 1982, 61, fig. 4/2; Schuster 1997, 62, fig. 55/3; 63/1; 72/6; 96/2-3; 97/1; 105/1; 108/4; 112/1, 3-4; 113/2.

⁹⁹ Prox 1941, pl. 15/9, 11.

¹⁰⁰ Zaharia 1973a, 20; Zaharia 1973b, 53; Zaharia 1987, 27, fig. 5/1-8.

¹⁰¹ Ciugudean 1996, 87, 110-111, fig. 8/7; 9/2; 16/8-9; 86/1-2, 6-8; Ciugudean 1997, 11, fig. 8/7; 9/2; 16/5, 8-9.

¹⁰² Berciu, Morintz, Roman 1973, 385, pl. 12/11.

¹⁰³ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 14/4; 26/4.

¹⁰⁴ Dergăev 1986, 52, fig. 11/20.

¹⁰⁵ Alexandrescu 1974, pl. 4/10-11; 5/8; 7/4.

¹⁰⁶ Bichir 1959, fig. 5/1; Schuster 1997, 70, fig. 96/2, 4; 128/7-8.

¹⁰⁷ Zaharia 1987, fig. 3/5-6.

¹⁰⁸ Tonceană 1981, fig. 7/15; 22/13.

¹⁰⁹ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, fig. 13/4.

¹¹⁰ Roman, Pál, Csába 1973, pl. 1/2; Roman, Dodd-Oprîtescu, Pál 1992, pl. 81/2.

¹¹¹ Ciugudean 1996, 83, fig. 6/11; Ciugudean 1997, 12, fig. 6/11.

¹¹² Vasiliu, Topoleanu 1989, 276/277; Simion 2003, 113-128.

existența vreunui complex arheologic, a fost descoperit un vas ceramic, modelat în tehnica categoriei c. Recipientul, redând o amforetă, are gâtul scund, cilindric, buza rotunjită, evazată la exterior, corpul puternic bombat și baza plată. Deasupra zonei de maximă curbură a corpului, aceasta fiind aproape în unghi drept față de linia gâtului, este prevăzută cu două tortișe tubulare, perforate orizontal. Pe gât, imediat sub buză, vasul este decorat cu două siruri paralele de incizii executate cu scoica sau cu unghia. La baza gâtului, ornamentul constă dintr-o bandă circulară umplută cu incizii în rețea, din care pornesc alte benzi paralele, realizate în același mod, dispuse vertical pe corp. Atât banda circulară de la baza gâtului cât și cele cinci benzi verticale de pe corp sunt mărginită de incizii identice cu cele dispuse imediat sub buză. Motivul decorativ a fost, foarte probabil, acoperit cu o pastă albă, făinoasă.

*

Amforeta de la Isaccea – *Gaz Metan*, are similitudini, în privința formei, în descoperirile de tip Cernavodă II¹¹³ și Foltești II¹¹⁴, precum și cu unul dintre cele patru vase depuse ritual în mantaua tumulului I de la Mihai Bravu, în imediata apropiere a mormintelor având gropile funerare săpate de la nivelul antic de călcare¹¹⁵.

Cu antecedente în ceramica specifică mediului Horodiștea-Erbiceni¹¹⁶, prezent în ornamentele vasului găsit în inventarul funerar al mormântului nr. 20 din necropola plană de la Brăilița¹¹⁷ și în mediile culturale eneolitice Foltești II¹¹⁸ și Coțofeni, fazele II și III¹¹⁹, decorul din benzi orizontale și verticale umplete cu motive în rețea este întâlnit, în Bronzul timpuriu, în ariile Glina¹²⁰ și Jigodin, în acest ultim caz fiind realizat cu ajutorul impresiunilor de șnur¹²¹.

Semnificativ este faptul că motive în rețea apar și pe ceramica atribuită perioadei timpurii a Epocii bronzului din Moldova, fiind ilustrate prin descoperirile de la Bogdănești¹²², Valea Lupului¹²³, Gârceni¹²⁴, Aldești¹²⁵ și Poienești¹²⁶.

*

Prezența celor trei categorii ceramice nu este reprezentativă doar pentru manifestările specifice perioadei timpurii din zona de nord a Dobrogei, ea fiind întâlnită și în alte medii culturale, mai apropiate ori mai îndepărtate.

¹¹³ Berciu, Morintz, Roman 1973, 383, fig. 7/8; 9/5.

¹¹⁴ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, 60, fig. 41/2.

¹¹⁵ Vasiliu 1995a, 144, pl. 5/1.

¹¹⁶ Dinu 1955, 704, fig. 14/2 a-b; Dinu 1957, 164, fig. 2/2-2b; Dinu 1980, 7, fig. 2/1-2.

¹¹⁷ Hartușe, Dragomir 1957, fig. 12/2; Hartușe, Anastasiu 1968, pl. 46/2; Hartușe, Anastasiu 1971, fig. 2/10; Hartușe, Anastasiu 1976, 149-150, cat. 298-299; Dragomir 1959, fig. 7; Dinu 1974, fig. 10.

¹¹⁸ Petrescu-Dîmbovița, Dinu 1974a, 42, fig. 16/3.

¹¹⁹ Roman 1976b, 128, 139, 193-194, 197-198, pl. 39/12-13; 48/20; 96; 97/2; 100/7, 10; 101.

¹²⁰ Roman 1985, 282, fig. 2/2, 6; 3/4, 10; 12/2, 11; Schuster 1997, 70, fig. 121/2; 134/6.

¹²¹ Roman, Pál, Csába 1973, 559-574.

¹²² Florescu 1966, 70, 72, fig. 9/1, 5; 12/9.

¹²³ Dinu 1959a, fig. 4.

¹²⁴ Florescu 1959, fig. 3.

¹²⁵ Roman 1986, 49, fig. 4/7.

¹²⁶ Mantu, Boroffka 1996, 298-299.

Astfel, modelarea recipientelor din trei categorii de pastă este caracteristică fazelor clasică (II și III) și finală (IV) a culturii Glina, în timp ce în faza arhaică (I) vasele erau lucrate numai din două categorii, după cum o dovedesc descoperirile de la Cățelu Nou¹²⁷. Existența a trei categorii ceramice este atestată și în cadrul manifestărilor de tip Monteou Ic4¹²⁸, Năeni¹²⁹ și Jigodin¹³⁰.

*

Pe baza analogiilor, ceramica prezentată mai sus poate fi atribuită, cu rezervele de rigoare, subetapelor IIa și IIb din evoluția Bronzului timpuriu, despre recipientele întregi putând avansa ipoteza că provin din inventarele funerare ale unor morminte distruse, morminte având caracteristici funerare specifice culturii Jamnaja.

Obiecte din metal

Deși în unele lucrări de specialitate s-a afirmat că o parte dintre obiectele de metal din Epoca bronzului au fost prelucrate „pe loc”¹³¹, folosindu-se materia primă din straturile superioare astăzi dispărute, totuși, condițiile geografice din nordul zonei istro-pontice nu ne permit să vorbim despre o activitate metalurgică în adevăratul sens al cuvântului, artefactele, în special obiectele de podoabă, putând fi considerate „importuri” din medii culturale, mai apropiate sau mai îndepărtate, în care există dovezi concrete despre practicarea metalurgiei ca meșteșug.

Jurilovca (sat, com. Jurilovca) – *Cetatea Argamum*.

Inel de buclă, complet. Inv. 1.916.

H = 1,7 ; D = 2,25; Gr. = 0,25; G = 8,31 (Fig. 4/ 2).

Din zona de sud-est a cetății, dintr-un context arheologic nu prea clar, amintit sumar în literatura de specialitate¹³², provine un inel de buclă din aur cu titlul de 950%, deci peste 22 Kt. Piesa, lucrată din bară în secțiune aproximativ circulară, are partea inferioară de formă triunghiulară, capetele, subțiate progresiv, fiind petrecute unul peste celălalt.

*

Inelul de buclă din aur de la Jurilovca are analogii perfecte cu piesele descoperite în tumulul III de la Ampoia-Perei¹³³, fiind totodată identice cu cele cinci exemplare găsite în mormântul 15b din necropola R de la Leukas (Steno)¹³⁴, precum și cu cel provenind din Bulgaria de nord, din tumulul de la Târnava¹³⁵.

¹²⁷ Leahu 1963, 22; Schuster 1997, 59.

¹²⁸ Zaharia 1987, 25.

¹²⁹ Andreescu 1992, 44.

¹³⁰ Roman, Pál, Csába 1973, 562.

¹³¹ Comșa 1990, 11.

¹³² Alexandrescu 1974, 92, nota 33.

¹³³ Ciugudean 1989, 238; Ciugudean 1991, 94, fig. 20/4-5; Ciugudean 1995, 14, fig. 6/8-9; Ciugudean 1996, 127, fig. 31/8-9; Moga, Ciugudean 1995, 49, pl. 4.

¹³⁴ Goesler 1927, pl. 60/4.

¹³⁵ Nikolov 1976, fig. 12; Georgiev 1982, fig. 2/2; Kitov, Panajotov, Pavlov 1991.

De asemenea, piese asemănătoare au fost găsite în nivelurile aparținând Bronzului timpuriu de la Junățe¹³⁶, precum și în inventarul funerar al mormântului principal (M1) din tumul de la Velika Gruda¹³⁷, datat, cel mai probabil, în intervalul 2800-2700 a.Chr.¹³⁸, unde erau fixate pe suport textil¹³⁹.

În clasificarea întocmită de către M. Primas, inele precum cel de la Jurilovca, sunt atribuite tipului *Leukas*¹⁴⁰, fiind încadrate în Helladicul timpuriu II¹⁴¹.

Piese de similară descoperite în inventarul funerar al mormântului din tumul III de la Ampoia-Peret au fost încadrate, de către descoperitor, cel mai târziu în Helladicul timpuriu III¹⁴², deși M. Rotea atribuie cea mai mare parte a necropolei descoperirilor de tip Copăceni¹⁴³, mai recente decât grupul Livezile.

Inelul de buclă de la Jurilovca, lipsit de un context stratigrafic clar, credem că poate fi atribuit, conform periodizării întocmite de către Fl. Burtănescu, perioadei Jamnaja clasice care este, probabil, mai veche decât începutul Helladicului timpuriu II.

Zebil (sat, com. Sarichioi) – *Movila Săpată*.

Inele de buclă, întregi. Inv. 43.837; 43.838 (Fig. 4/ 4-5).

În anul 1961, intervențiile nesistematische prilejuite de amplasarea unui punct geodezic, au dus la distrugerea unui/unor morminte având groapa/gropile funerare practicate în mantaua unui tumul ce făcea parte dintr-un aliniament de șase astfel de sit-uri, orientat NV-SE, dispuse dinspre satul Zebil către malul lacului Razelm.

Din piesele aflate în inventarul/inventarele funerare ale mormântului/mormintelor, au putut fi recuperăți doar doi cercei de buclă, lucrați din bare de argint hexagonal-plate în secțiune, capetele aveau formă aproximativ circulară, subțiate progresiv, neatingându-se.

*

Exemplarele confectionate din argint, ce provin din tumul distrus la Zebil, au analogii cu cerceii din depozitul de la Tufa¹⁴⁴ și pot fi atribuite Bronzului mijlociu, mai probabil perioadei de început a acestuia.

Obiecte din piatră

Privețe în ansamblu, obiectele litice se caracterizează atât prin săracia repertoriului funcțional, cât și prin numărul redus de piese, lucrate din roci cu parametri mineralogici inferiori, existente în bazinele geologice aflate în nordul Dobrogei. Diabazele se întâlnesc în

¹³⁶ Mikov 1940, 71, fig. 14.

¹³⁷ Primas 1992, 52-53, fig. 5/1-2; Primas 1996, 75, fig. 6/1-2; 6/4A 1-4, 6.

¹³⁸ Primas 1996, 141-142.

¹³⁹ Primas 1996, 73, fig. 6/3.

¹⁴⁰ Primas 1992, 52; Primas 1996, 77-78.

¹⁴¹ Hamond 1974, 135.

¹⁴² Ciugudean 1996, 127-128.

¹⁴³ Rotea 1993, 75.

¹⁴⁴ Vulpe 1959, 267, fig. 3.

zona Niculițelului și a Tulcei, iar gresia silitică, arkoziană (feldspatică) sau fosiliferă este prezentă în cantități foarte mari la Valea Teilor, iar înspre est, pe porțiuni reduse, la Beștepe și Murighiol¹⁴⁵.

De altfel, sărăcia inventarului litic este caracteristică pentru Epoca bronzului, aceasta explicându-se prin folosirea mai mult sau mai puțin intensă a obiectelor din os și corn, cât și a celor de metal.

Frecătei (sat, com. Frecătei) – *Cabana lui Buță*.

Topor – ciocan dublu, întreg. Fără număr de inventar.

H = 13,0; lmax = 8,0; lmin = 3,0; Gr = 0,65; G = 0,65 (Fig. 4/7).

În pământul rezultat din excavarea mecanică a porțiunii vestice a tumulului I, afectată de lucrările pentru instalarea conductei de gaze naturale¹⁴⁶, a fost găsit un topor-ciocan dublu, în curs de prelucrare. Piesa, confectionată din gresie silicoasă de culoare gri-cenușie, are formă bitronconică, fiind prevăzută cu o sănțuire uniformă, marcată de muchii proeminente, dispusă perpendicular pe axul lung. Are o suprafață mai bombată, cealaltă fiind aproape plată, deci este asimetrică. Pe corp se observă urme de la desprinderile de aşchii.

*

Din nordul zonei istro-pontice, dintr-o altă descoperire întâmplătoare de pe teritoriul localității Parcheș, provine o unealtă oarecum asemănătoare, foarte bine finisată, suprafețele căpătând luciu metalic¹⁴⁷.

Piese de acest tip, atribuite categoriei topoarelor de „minerit”¹⁴⁸, apar în eneolicic, în ariile culturilor Cucuteni¹⁴⁹ și Gumelnița¹⁵⁰, fiind apoi atestate atât în perioada de tranziție¹⁵¹, în Epoca bronzului, în general¹⁵², sau în etapa mijlocie a acesteia¹⁵³, în ariile culturilor Monteoro, Tei¹⁵⁴, Verbicioara, Wittenberg¹⁵⁵, ultima lor apariție fiind semnalată în așezarea de tip Babadag de la Siliștea–Nazâru¹⁵⁶, jud. Brăila.

În aria culturii Glina, topoarele de „minerit” cu sănț circular sunt semnalate doar în zonele vestice, zone bogate în minereuri și material litic, unele dintre acestea fiind încadrare, în

¹⁴⁵ Mutihac 1964, 225-239.

¹⁴⁶ Vasiliu 2004, 25, pl. 1/a.

¹⁴⁷ Lăzurcă 1977, 301-302, pl. 1/1; Lăzurcă 1984, 282, 288, cat. 30; Vasiliu 1996, 10, pl. 1/3; 3/5; Ailincăi 2005, 20, cat. 5.

¹⁴⁸ Istina 1999, 7-16, fig. 1/1-4.

¹⁴⁹ Dumitrescu 1933, 95, fig. 3/3; Dumitrescu 1954, 259, fig. 23/2-3; Cucoș, Muraru 1985, 619; Petrescu -Dîmbovița et alii 1995, 35, fig. 3/8.

¹⁵⁰ Harțache, Anastasiu 1968, 14, fig. 15/7; Harțache, Anastasiu 1976, 83, fig. 95; Pricop 1983, 35-38, fig. 1; 3; Harțache 1987, 18, fig. 18/3; Harțache 2002, 34, fig. 32/3; Harțache, Bouneagu 1997, 41, fig. 24/2; 28/9.

¹⁵¹ Moscalu 1981, 141-144.

¹⁵² Ciurea 1933, 53, fig. 4/2; Ignat 1981, 133, fig. 1/6.

¹⁵³ Comșa 1972, 256, fig. 8.

¹⁵⁴ Leahu 1966, 63.

¹⁵⁵ Berciu 1961, 123-161; Andrițoiu 1992, 44-45.

¹⁵⁶ Harțache, Silvestru 1992, 19, pl. 12/3; Harțache 2002, 144, fig. 105/4.

mare, în Epoca bronzului¹⁵⁷, altele fiind atribuite fazei clasice, ca de exemplu piesele de la Căzănești¹⁵⁸ și Piatra Olt¹⁵⁹. Faptul că au fost utilizate pentru extragerea unui tip de materii prime, este confirmat prin descoperirea unui astfel de exemplar în mina de la Căraci-Tebea¹⁶⁰.

Despre toporul-ciocan de la Frecătei, datorită condițiilor în care a fost găsit, putem face următoarele afirmații :

- provine din inventarul funerar al unui mormânt distrus;
- a fost depus cu rol votiv în mantaua movilei.

În stadiul actual al cercetării, în zona istro-pontică, cu excepția pieselor găsite în inventarele funerare ale mormintelor nr. 14 din T III de la Zebil¹⁶¹, încadrat după elementele de ritual funerar în etapa târzie a variantei Nistrene a culturii Jamnaja, nr. 8 de la Luncavița-Močuța¹⁶², aparținând variantei Bugeac a aceleiași culturi, nr. 8 de la Enisala-La Băltiță¹⁶³, atribuit orizontului timpuriu al culturii Catacombelor, marea majoritate a artefactelor aparținând acestui tip de unealtă/armă, provin din descoperiri întâmplătoare¹⁶⁴.

Ostrov (sat, com. Ostrov) – *Piatra Frecătei*.

Topor, fragmentar. Fără număr de inventar.

H = 11,0; l = 8,0; Gr = 3,8 (Fig. 4/ 3).

Fragment din partea inferioară a unui topor de luptă cu ceața cilindrică, rupt din vechime în dreptul orificiului pentru fixarea cozii, după o folosire nu prea îndelungată, lucrat din granit negru cu nuanțe verzuie. Orificiul, de formă circulară, plasat aproximativ central, este foarte bine şlefuit în interior. Umerii erau arcuiți și reliefați în zona de maximă lățime a piesei, în dreptul orificiului pentru fixarea cozii. Axul longitudinal prezintă o ușoară curbură către partea inferioară. Pe fețele care se unesc formând tăișul drept, ușor convex, toporul are două muchii.

Ostrov (sat, com. Ostrov) – *Piatra Frecătei*.

Topor, întreg. Fără număr de inventar.

H = 14,0; l = 3,0; Gr = 3,0 (Fig. 4/ 8).

Topor de luptă cu ceața cilindrică, lucrat din gresie silicoasă de culoare cenușie-verzuie, neșlefuit. Orificiul pentru fixarea cozii, plasat mai aproape de ceață, mic în raport cu dimensiunile piesei, este în curs de execuție. Axul longitudinal este drept, tăișul urmând să fie convex.

Babadag (or. Babadag) – *Cetatea Hallstattiană*.

Topor, fragmentar. Fără număr de inventar.

H = 4,0; l = 5,0; Gr = (Fig. 4/ 1).

¹⁵⁷ Berciu 1939, 89-91, fig. 103-104; Berciu 1953, pl. 12/B3.

¹⁵⁸ Petre-Govora 1986, 279, fig. 1/a-b; Petre-Govora 1995, fig. 1/a-b.

¹⁵⁹ Nica, Ciucă 1986, 74, fig. 9/12.

¹⁶⁰ Popescu 1956, 197; Andrițoiu 1992, 45, pl. 39/14.

¹⁶¹ Simion 2003, 23, fig. 10/2.

¹⁶² Vasiliu 1995c, 91, pl. 4/3.

¹⁶³ Vasiliu 2004.

¹⁶⁴ Hașotti 1985, 7-12; Lăzurcă 1984, 281-291, 649-653; Vasiliu 1996, 9-26.

Printre descoperirile făcute în anul 1966 în incinta cetății hallstattiene de la Babadag, se numără și un topor de luptă din piatră, cu ceafă cilindrică, puțin evazată în partea superioară, îngroșată uniform, plan-convexă în secțiune, lucrat din gresie silitică, gri-cenușie; piesa este ruptă din vechime în dreptul orificiului pentru fixarea cozii, deplasat către ceafă, fusiform, foarte bine finisat în interior, mare în raport cu dimensiunile ei ; umerii toporului, arcuiți și reliefați în zona orificiului pentru fixarea cozii, sugerează că piesa avea profilul ușor curbat, tăișul fiind lătit către ambele capete.

*

După formă, cele două piese de la Ostrov și cea de la Babadag, pot fi atribuite variantei B a topoarelor de luptă cu ceafă cilindrică, conform clasificării întocmită de către Al. Vulpe¹⁶⁵.

Ele au analogii în inventarele funerare ale mormintelor culturii Jamnaja, varianta Bugeac¹⁶⁶, dar și în descoperiri întâmplătoare făcute pe malul stâng al Borcei¹⁶⁷, precum și în zonele de sud și nord ale Dobrogei: exemplarul de la Grădina¹⁶⁸, piesa de la Măcin considerată ca ofrandă depusă în mormântul unui războinic de la începutul Epocii bronzului¹⁶⁹, exemplarul de la Topraisar¹⁷⁰ și topore cu locație necunoscută de pe teritoriul județului Tulcea¹⁷¹. Piese similare, semnalate în mediile culturale de la sud de Dunăre¹⁷², încadrate între 2600-2450 a.Chr., sunt considerate de către G. Tonceva ca influență exercitată de cultura Jamnaja în mediile locale¹⁷³.

În literatura de specialitate, legat de problema topoarelor din piatră cu ceafă cilindrică și profil ușor curbat, a fost emisă ipoteza conform căreia, în zonele de sud și sud-est ale României, acest tip de unealtă-armă apare într-un orizont post-Glina sau ante-Tei¹⁷⁴. Însă, descoperirile făcute în aria culturii Glina, la Văcărești și Odaia Turcului¹⁷⁵, contrazic această afirmație.

Momentul apariției acestui tip de topor pare să fie reprezentat de către descoperirea făcută în inventarul funerar al mormântului de la Răcăciuni¹⁷⁶, paralelizată cu cel mai timpuriu orizont Glina¹⁷⁷.

Pe baza analogiilor, topoarele de la Ostrov și Babadag pot fi încadrate în orizontul definit de mormintele tumulare cu schelete în poziție chircită, presărate sau nu cu ocru, încadrate în cea de a doua etapă din Bronzul timpuriu.

¹⁶⁵ Vulpe 1959, 271.

¹⁶⁶ Dergačev 1973, 56, fig. 14/20; Dergačev 1986, fig. 13/27; 18A/7; 19A/6; Dergačev 1994, fig. 2/7; 3/6; Yarovoy 1990, 20, fig. 6/4; Agul'nikov 1992, 105, fig. 3/4; Subbotin 1985, 51, 70, fig. 2/2; 8/4; Subbotin 1993, 13, fig. 2/10;

¹⁶⁷ Florescu 1991, 151, cat. 633, fig. 159/5; Munteanu 1991, 413, fig. 1.

¹⁶⁸ Irimia, Bardac 1998, 18-19, fig. 5.

¹⁶⁹ Hașotti 1985, 7-8, fig. 1.

¹⁷⁰ Vasiliu 1996, 16, pl. 2/1; 5/7.

¹⁷¹ Lăzurcă 1984, 282, 287, cat. 18; Vasiliu 1996, 11, cat. 5-6, pl. 1/2; 2/2; 3/2-3.

¹⁷² Tonceva 1981, 57-58, fig. 24/15-17; 25/18 a-c; Popov 1994, 5, pl. 1/4-5.

¹⁷³ Tonceva 1981, 58.

¹⁷⁴ Hașotti 1985, 7; Šimon, Munteanu 1990, 106; Munteanu 1991, 417.

¹⁷⁵ Tudor 1972, 106, fig. 7/3; Tudor 1982, 67, fig. 6/12; Tudor 1983, 108; Roman 1976a, 28, fig. 2/1.

¹⁷⁶ Tudor 1973, 285-287, fig. 2/2; 3/2.

¹⁷⁷ Roman 1982, 45; Roman 1986, 49, 51.

Babadag (or. Babadag) – *Cetatea hallstattiană*.

Topor, fragmentar. Fără număr de inventar.

H = 4,0; lm = 2,5; lt = 3,0 (Fig. 4/6).

Topor de luptă fragmentar, lucrat din bazalt hidrotermalizat, de culoare neagră-verzui, având tăișul lățit, de formă aproximativ semilunară. În zona orificiului pentru fixarea cozii, plasat oblic față de tăiș, corpul piesei are secțiune dreptunghiulară, cu laturile mici arcuite, părțile laterale fiind străbătute de o nervură în relief, puternic pronunțată. Șlefuirea a fost foarte bine executată, în anumite porțiuni suprafața piesei căpătând luciu metalic. Nu putem preciza forma părții superioare a piesei, dar sugerăm posibilitatea / probabilitatea încadrării în categoria topoarelor cu ceafă cilindrică.

*

Cu antecedente în cultura Coțofeni¹⁷⁸ și în descoperiri funerare de tip Jamnaja¹⁷⁹, toporul cu tăișul aproximativ semilunar, își găsește analogii în așezarea de tip Coslogeni de la Ulu¹⁸⁰, piese oarecum asemănătoare fiind cunoscute și din descoperirile de la Foltești¹⁸¹, Sucidava–Romula, exemplar considerat import din zona sudică a Dunării și refolosit în epoca romană, drept suport pentru o inscripție¹⁸², Nicolae Bălcescu¹⁸³, Tăvădărăști¹⁸⁴, Soloneț și Cojvana¹⁸⁵.

De asemenea, într-o oarecare măsură, el se apropie și de toporele descoperite în aria culturii Monteoru, în inventarele funerare ale mormântului de inhumare din necropola de la Poiana¹⁸⁶ și a celui distrus de la Bârsești¹⁸⁷, precum și cu cel găsit întâmplător în zona intravilană a municipiului Botoșani¹⁸⁸.

Înînd seamă de condițiile în care a fost descoperită, precum și de analogiile amintite mai sus, considerăm că piesa de la Babadag poate fi atribuită celei de a doua etape evoluția Bronzului mijlociu sau fazei mai vechi a culturii Coslogeni, fără a putea face alte precizări.

¹⁷⁸ Roman 1976b, 17, pl. 9/1; 10/5.

¹⁷⁹ Dergačev 1973, 55, fig. 14/9.

¹⁸⁰ Morintz, Anghelușcu 1970, 393, fig. 21/11; 22/8; Morintz 1978, 126, fig. 72/12; 73/10; Florescu 1991, 153, cat. 643, fig. 159/2.

¹⁸¹ Petrescu-Dîmbovița, Casan, Mateescu 1951, 261, fig. 8/2.

¹⁸² Tudor 1969, 443-444.

¹⁸³ Irimia, Munteanu 1988-1989, 299-300, fig. 1-2.

¹⁸⁴ Florescu 1991, 129, cat. 539, fig. 159/3.

¹⁸⁵ Andronic 1995-1996, 37, 45, 57, pl. 4/6; 6/18, 21.

¹⁸⁶ Vulpe, Dunăreanu-Vulpe 1933, 332, fig. 5/1; 6; Nestor 1960, 77, fig. 1.

¹⁸⁷ Morintz 1961, 205-206; Morintz 1978, 103; Bobi 1981, 53, fig. 22/4.

¹⁸⁸ Păunescu, Șadurschi 1994, 27, fig. 11.

Bibliografie

- Agul'nikov, S.M. 1992, *Issledovanie kurganov u s. Cotuijeni*, AIM (1986), 104-130.
- Ailincăi, S. 2005, *Epoca bronzului, în Aspecte privind prelucrarea și circulația metalelor în Dobrogea din Preistorie până în Evul mediu*, Tulcea.
- Alexandrescu, A.D. 1974, *La necropole du bronze ancien de Zimnicea (dep. de Teleorman)*, Dacia, N.S. 18, 79-93.
- Andreescu, R. 1992, *Sondajul arheologic efectuat la Târcov – Vf. Dâlma, jud. Buzău*, CAMNI 9, 44-45.
- Andrițoiu, I. 1992, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Bibliotheca Thracologica 2.
- Andronic, M. 1995-1996, *Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț, din paleolitic până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Suceava, 22-23, 13-171.
- Berciu, D. 1939, *Arheologia preistorică a Olteniei*, AO 18, Craiova.
- Berciu, D. 1953, *Catalogul Muzeului Arheologic din Turnu-Severin*, Materiale 1, 589-691.
- Berciu, D. 1961, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București.
- Berciu, D., Morintz, S., Roman, P. 1973, *Cultura Cernavodă II. Așezarea din sectorul b de Cernavodă*, SCIV 24, 3, 373-405.
- Bobi, V. 1981, *Descoperiri arheologice din epoca bronzului în județul Vrancea*, Vrancea 4, 47-77.
- Burtănescu, Fl. 2002, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut cu unele contribuții la Problemele perioadei premergătoare epocii bronzului în Moldova*, Bibliotheca Thracologica 37.
- Buzdugan, C. Bobi, V., Cernea, N. 1987, *Cercetările arheologice din tumulul 2 de la Boloșești – Vrancea*, SCIVA 38, 3, 224-232.
- Chicideanu, I., Gherghe, P. 1983, *Săpăturile arheologice de la Călugăreni (jud. Giurgiu)*, Materiale 1981, 103-107.
- Ciugudean, H. 1989, *Cimitirul tumular de la Ampoia (jud. Alba)*, SympThrac 7, 237-238.
- Ciugudean, H. 1991, *Zur frühen Bronzezeit in Siebenburgen im Lichte der Ausgrabungen von Ampoia, jud. Alba*, PZ 66, 79-114.
- Ciugudean, H. 1995, *The later Eneolithic / Early Bronze Age Tumulus-Burials in central and South-Western Transylvania (I)*, Apulum 32, 13-32.
- Ciugudean, H. 1996, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica 13.
- Ciugudean, H. 1997, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, BiblMA 7.
- Ciugudean, H. 1998, *The Early Bronze Age in Western Transylvania*, în *The Early and Middle Bronze Age in the Carpathian Basin*, BiblMA 8, 67-76.
- Ciurea, V. 1933 (1927-1932), *Aperçu des antiquités préhistoriques de Baia*, Dacia, 3-4, 46-55.
- Comşa, E. 1952, *Raport preliminar asupra sondajului de lângă Luncavița, raionul Măcin*, SCIV 3, 413-416.
- Comşa, E. 1962, *Săpături arheologice la Luncavița*, Materiale 8, 221-225.

- Comșa, E. 1972, *Date despre uneltele de piatră șlefuită din epoca neolitică și din epoca Bronzului, de pe teritoriul României*, SCIV 23, 2, 245-262.
- Comșa, E. 1982, *Morminte cu ocru descoperite la Corlăteni*, Thraco-Dacica 3, 1-2, 85-93.
- Comșa, E. 1985, *Mormintele cu ocru din movila II-1950 de la Glăvăneștii Vechi*, SCIVA 36, 4, 339-345.
- Comșa, E. 1990, *Folosirea aramei în cursul epocii neolitice pe teritoriul Dobrogei*, Pontica 23, 7-12.
- Constantinu M., Panait, P.I. 1963, *O așezare din epoca bronzului la Roșu*, CAB 1, 301-338.
- Cucoș, Șt., Muraru, A. 1985, *Studiu tipologic și petrografic al uneltelor litice din câteva așezări Cucuteni B*, MemAntiq 9-11, 605-641.
- Dergačev, V.A. 1973, *Pamjatniki epochi bronzy*, Chișinău.
- Dergačev, V.A. 1986, *Moldavia I sosednie teritorii v epohu bronzy*, Chișinău.
- Dergačev, V.A. 1994, *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, Thraco-Dacica 15, 1-2, 121-140.
- Dinu, M. 1955, *Cercetările arheologice de la Valea Lupului*, SCIV 6, 3-4, 701-707.
- Dinu, M. 1957, *Şantierul arheologic Valea Lupului*, Materiale 3, 161-178.
- Dinu, M. 1959a, *Şantierul arheologic de la Valea Lupului*, Materiale 6, 203-211.
- Dinu, M. 1959b, *Şantierul arheologic de la Dolheștii Mari*, Materiale 6, 213-221.
- Dinu, M. 1968, *Quelques considérations sur le période de transition du néolithique à l'Âge du Bronze sur le territoire de la Moldavie*, Dacia, N.S. 12, 129-139.
- Dinu, M. 1974, *Le problème des tombes a ocre dans les régions orientales de la Roumanie*, Preistoria Alpina 10, Trento, 261-275.
- Dinu, M. 1980, *Afinități între culturile Horodiștea-Erbiceni, Foltești-Cernavodă II și Coțofeni. Contribuții la problema etnogenezei tracilor nordici*, AȘUlași, 26, 1-15.
- Dragomir, I.T. 1959, *Necropola tumulară de la Brăilița*, Materiale 5, 671-694.
- Dumitrescu, H. 1954, *Unelte de producție*, în *Hăbășești. Monografie arheologică*, 224-273.
- Dumitrescu, VI. 1933, *La station préhistorique de Bonțești*, Dacia 3-4, 88-114.
- Dumitroaia, Gh. 2000, *Comunități preistorice din nord-estul României, de la Cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, BMA 7.
- Florescu, A.C. 1991, *Repertoriul culturii Noua-Coslogei din România. Așezări și necropole*, CCDJ 9.
- Florescu, M. 1964, *Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova*, ArhMold 2-3, 105-125.
- Florescu, M. 1966, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru în Moldova*, ArhMold 4, 39-118.
- Florescu, M. Buzdugan, C. 1972, *Așezarea din epoca bronzului de la Bogdănești (jud. Bacău)*, ArhMold 7, 103-205.
- Florescu, M., Florescu, A. 1959, *Sondajul de la Gârceni*, Materiale 6, 221-229.
- Georgiev, G.I. 1982, *Die Enforschung der Bronzezeit in Nordwestbulgarien, în Sudosteuropa Zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, PAS 1, Berlin, 187-202.
- Georgiev, G.I., Merpert, N.Ia., Katincarov, R., Dimitrov, G.D. 1979, *Ezero. Ranobronzovata Seliște*, Sofia.
- Goessler, P. 1927, *Die Einzelfunde der Ausgrabungen, în Alt-Ithaka. Ein Beitrag zur Homer - Frage*, 1-2, München – Grafelfin, 275-338.
- Harțuche, N. 1979, *Probleme privind bronzul timpuriu și mijlociu în nord-estul Munteniei, sud-estul Moldovei și Dobrogea*, Danubius 8-9, 67-84.

- Harțuche, N. 1987, *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca. Așezarea „Movila Olarului” (1970-1976)*, Istros 5, 7-90.
- Harțuche, N. 2002, *Complexul arheologic Brăilița*, Bibliotheca Thracologica 35.
- Harțuche, N., Anastasiu, F. 1968, *Brăilița. Așezări și cimitire omenești datând din epoca neolitică până în pragul orânduirii feudale*, Brăila.
- Harțuche, N., Anastasiu, F. 1971, *Contribuții la problema înmormântărilor cu ocru de pe teritoriul Republicii Socialiste România în lumina ultimelor cercetări*, Sesiunea de Comunicări a Muzeelor de Istorie 1964, 1, București, 127-150.
- Harțuche, N., Anastasiu, F. 1976, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila.
- Harțuche, N., Bouneagu, O. 1997, *Săpăturile arheologice de salvare de la Medgidia, jud. Constanța, 1957-1958*, Pontica 30, 17-104.
- Harțuche, N., Dragomir. I.T. 1957, *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, Materiale 3, 129-147.
- Harțuche, N., Silvestru, O. 1992, *Considerații asupra cercetărilor din așezarea Babadag de la Siliștea-Nazârău, județul Brăila*, Istros 6, 17-24.
- Hașotti, P. 1985, *Topoare din piatră din epoca bronzului aflate în colecțiile Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța*, Istros 4, 7-11.
- Ignat, M. 1981, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstatt – ului timpuriu în județul Suceava*, Thraco-Dacica, 2, 133-146.
- Irimia, M., Bardac, A. 1998, *Noi descoperiri din epoca bronzului la Grădina (jud. Constanța)*, Pontica 28-29, 13-21.
- Irimia, M., Munteanu, M. 1988-1989, *Un topor din epoca bronzului descoperit la Nicolae Bălcescu (jud. Călărași)*, Pontica 21-22, 299-303.
- Istina, E. L. 1999, *Observații tipologico-funcționale privind ciocanele duble în eneolic și epoca bronzului*, Carpica 28, 7-16.
- Katincarov, R. 1975, *Traits caractéristiques de la civilisation de l'age du bronze ancien et moyen en Bulgarie*, ActaArchCarp 15, 85-111.
- Kitov, G., Panajotov, I., Pavlov, P. 1991, *Mogilni necropoli v Loveskija Kraj- Ranna Bronzovata epoha (Necropol t Goran Slatina)*, RazPr 22, Sofia.
- Lăzurcă, E. 1977, *Mărturii din epoca bronzului pe teritoriul din nordul Dobrogei*, Pontica 10, 301-305.
- Lăzurcă, E. 1984, *Noi date obținute în urma analizelor de laborator asupra uneltelor și armelor litice din colecția Muzeului din Tulcea*, Peuce 9, 281-291.
- Leahu, V. 1963, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, CAB 1, 15-47.
- Leahu, V. 1965, *Săpăturile arheologice de salvare de la Cățelu Nou*, CAB 2, 11-74.
- Leahu, V. 1966, *Cultura Tei*, București.
- Lipovan, I.T. 1983, *Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bacinul Ampoiului (II)*, Apulum 21, 29-48.
- Mantu, C.M., Boroffka, N. 1996, *Funde der Bronze – und Hallstattzeit aus Poienești und Scânteia, în The Thracian World at the crossroads of civilisations*, I, București, București, 298-299.
- Manzura, I.V., Klocko, E.O., Sava, E.N. 1992, *Kamenskie Kurgany*, Chișinău.

- Marinescu-Bâlcu, S. 1964, *Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolicic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte plane de înhumăție descoperite la Tărpești*, SCIV 15, 2, 241-250.
- Marinescu-Bâlcu, S. 1989, *Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni. Tradiții, creații, aspecte regionale*, SCIVA 40, 3, 215-239.
- Mătasă, C. 1959, *Descoperiri arheologice în raionul Piatra Neamț*, Materiale 5, 723-734.
- Micu, C., Maille, M. 2002, *Recherches archéologiques dans le cadre de l'établissement-tell de Luncavița (dép. de Tulcea)*, Studii de preistorie 1, București, 115-129.
- Mikov, V. 1940, *Selišnata mogila pri Iunacite (Pazardjiko)*, GPNBM, 55-84.
- Moga, V., Ciugudean, H. 1995, *Repertoriul arheologic al județului Alba*, BiblMA 2, Alba Iulia.
- Morintz, S. 1961, *Săpăturile de la Bârsești*, Materiale 7, 205-206.
- Morintz, S. 1978, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, BiblArh 34.
- Morintz, S., Anghelescu, N. 1970, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*, SCIV 21, 3, 373-415.
- Morintz, S., Roman P. 1968, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit in Raum der Niederdonau*, Dacia, N.S. 12, 45-128.
- Moscalu, E. 1981, *Un ciocan de piatră pentru minerit*, SCIVA 32, 1, 141-144.
- Munteanu, M. 1991, *Topoare, alte piese de piatră și însemne ale puterii din epoca Bronzului, din sud-estul României*, Pontica 24, 407-418.
- Mutihac, V. 1964, *Zona Tulcei și poziția acesteia în cadrul structural al Dobrogei*, Anuarul comitetului geologic 34, 1, București, 225-239.
- Nestor, I. 1933, *Fouilles de Glina*, Dacia 3-4, 1927-1932 (1933), 226-252.
- Nestor, I. 1960, *Epoca bronzului*, IstRom, I, 90-136.
- Nica, M., Ciucă, I. 1986, *Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Piatra-Olt*, AO, S.N. 5, 61-76.
- Nica, M., Schuster, C., Zorzuoliu, T. 1995, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt – punctul Corboica – campanile din anii 1993-1994*, Cercetări arheologice în aria nord-tracă 1, 9-45.
- Nikolov, B. 1976, *Moghilni pogrebenia ot ranno bronzovata epoha pri Trnava i Kneja Vrakonski okrg*, ArheologijaSofia 18, 3, 38-51.
- Păunescu, Al., Șadurschi, P. 1994, *Repertoriul arheologic al României (județul Botoșani)*, Hierasus 9, 11-48.
- Petre-Govora, Gh.I. 1995, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu-Vâlcea.
- Petre-Govora, Gh.I. 1986, *Asupra problemelor culturii Glina în nord-estul Olteniei*, Thraco-Dacica 7, 1-2, 154-166.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1953, *Cetățuia de la Stoicanii*, Materiale 1, 13-155.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1974, *La civilisation Glina III-Schneckenberg à lumiere de nouvelles recherches*, Preistoria Alpina 10, Trento, 277-289.
- Petrescu-Dîmbovița, M. et alii 1995, *Istoria românilor de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București.
- Petrescu-Dîmbovița, M., Casan, I., Mateescu, C. 1951, *Săpăturile arheologice de la Foltești*, SCIV 2, 1, 249-266.

- Petrescu-Dîmbovița, M., Dinu, M. 1974a, *Nouvelles fouilles archeologiques a Foltești (dep. Galați)*, Dacia, N.S. 18, 19-72.
- Petrescu-Dîmbovița, M., Dinu, M. 1974b, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud.Galați)*, SCIVA 25, 1, 71-97.
- Popescu, D. 1956, *Prelucrarea aurului în Transilvania înainte de cucerirea Romană*, Materiale 2, 196-250
- Popov, N. 1994, *Neueinlieferungen aus der Bronze- und der Fruhen Eisenzeit in den prahistorischen Abteilung des Bezirkmuseums in Schumen*, JahrbMecklenburg 10, 5-10.
- Pricop, C. 1983, *Două ciocane de piatră de tip miner descoperite în aşezarea de la Brăiliţa*, Istros 2-3, 35-38.
- Primas, M. 1992, *Velika Gruda, ein Grabhügel des 3 und 2 Jahrtausends v.Chr. in Montenegro*, ArchKorr 22, 47-55.
- Primas, M. 1996, *Velika Gruda I. Hugelgraber des frühen 3. Jahrtausends v.Chr. in Adriagebiet-Velika Gruda, Mala Gruda und ihr Kontext*, Universitatforschungen zur prähistorischen Archäologie 32, Bonn.
- Prox, A. 1941, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt (Brașov).
- Roman, P. 1976a, *Die Glina III-Kultur*, PZ 56, 1, 26-42.
- Roman, P. 1976b, *Cultura Coțofeni*, BiblArh 26.
- Roman, P. 1982, *Procesul de constituire a noilor grupe etno-culturale de la începutul epocii bronzului*, Carpica 14, 39-49.
- Roman, P. 1985, *Cercetări la Govora Sat – Runcuri în 1977*, SCIVA 36, 4, 279-297.
- Roman, P. 1986, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA 37, 1, 29-55.
- Roman, P., Dood-Oprîtescu, A., Pál, J. 1992, *Beiträge zur Problematic der schnurverzierten Keramik Sudosteuropas*, în *Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Monographien*, III, Mainz am Rhein.
- Roman, P., Pál, J., Csába, H. 1973, *Cultura Jigodin. O cultură cu ceramică șnurată din estul Transilvaniei*, SCIV 24, 4, 559-574.
- Rotea, M. 1993, *Contribuții privind bronzul timpuriu în centrul Transilvaniei*, Thraco-Dacica 14, 1-2, 65-86.
- Schuster, C. 1992, *Așezări Glina pe cursul inferior al Argeșului și Valea Câlniștei (I)*, Thraco-Dacica 13, 1-2, 35-41.
- Schuster, C. 1995, *Cercetări arheologice în aşezarea culturii Glina de la Varlaam (jud. Giurgiu)*, CCDJ 13-14, 53-63.
- Schuster, C. 1997, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinile Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20.
- Simion, G. 1992, *Geii de la Dunărea de Jos și civilizația lor*, în *Probleme actuale ale istoriei naționale și universale*, Chișinău, 18-47.
- Simion, G. 1998, *Nécropoles des Bouches du Danube*, în *Nécropoles et Pouvoir - idéologie, pratiques et interprétations*, Actes du Colloque „*Théories de la nécropole antiques*”, Lyon 21-25 iunie 1995, *Travaux de la Maison de l'Orient Méditerranéen*, 27, 167-190.
- Simion, G. 2003a, *Culturi antice în zona gurilor Dunării*, I. *Preistorie și protoistorie*, BiblIP-A 5, Tulcea.

- Simion, G. 2003b, *O necropolă din sec. VI – V a. Chr. la Isaccea*, Peuce, S.N. 1 (14), 113-128.
- Subbotin, L.V. 1993, *Nekotorye aspekty hoziaysvenno – proizvodstvennoj deiatelnosti Iamnyh i Katakombnyh plemen stepnoy zony Severo-Zapadnogo Pricernomor'ja*, Drevnie Pamjatniki Moldavii, Chișinău, 9-21.
- Subbotin, L.V. 1985, *Semenovskij mogil'nik epochi eneolito-bronzy*, în *Novye materialy po archeologii Severo-Zapadnogo Pričernomor'ja*, Kiev, 45-95.
- Subbotin, L.V., Dobrolybskii, A.O., Toščev, G.N. 1995, *Pamiatniki epohy bronzy Kurgannogo moghilnika Gradeška*, Drevnosti stepnogo Pričernomor'ja i Kryma, Zaporoz'e 5, 109-126.
- Sulimirski, T. 1968, *Corded Ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians*, Londra.
- Szekely, Z. 1971, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, SCIV 22, 3, 423-428.
- Szekely, Zs. 1998, *Common Elements and Chronological relations between the Zăbala Culture and the Livezile Group. The Early and Middle Bronze Age in the Carpathian Basin*, BiblMA 8, Alba Iulia.
- Şimon, M., Munteanu, M. 1990, *Despre trei topoare de piatră din epoca bronzului*, SympThrac 8, 105-106.
- Tonceva, G. 1981, *Un habitat lacustre de l'age du bronze ancien dans les environs de la ville de Varna (Ezerovo II)*, Dacia, N.S. 25, 41-62.
- Toščev, G.N. 1991, *Zapadnyj areal pamjatnikov katakombnoj kul'tury*, în *Katakombnye kultury Severnogo Pričernomor'ja*, Kiev, 85-100.
- Tudor, D. 1969, *O inscripție romană pe un topor de piatră preistoric*, RevMuz 6, 5, 443- 444.
- Tudor, D., Vulpe, R., Vulpe, Ec., Berlescu, N. 1953, *Şantierul Corlăteni*, SCIV 4, 1-2, 408-429.
- Tudor, E. 1972, *Săpăturile de salvare din comuna Văcărești, jud. Dâmbovița – 1971*, Scripta Valachica 4, Târgoviște, 93-107.
- Tudor, E. 1973, *Un mormânt de la începutul epocii bronzului descoperit la Răcăciuni (jud. Bacău)*, SCIV 24, 2, 283-289.
- Tudor, E. 1982, *Neue Angaben zur frühen Bronzezeit in Sudrumanien*, Dacia, N.S. 26, 59-75.
- Tudor, E. 1983, *Săpăturile arheologice de la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița)*, Materiale, 108-111.
- Turcu, M. 1981, *Cercetări arheologice la Militari – Câmpul Boja*, CAB 3, 226-235.
- Ulanici, A. 1976, *Noi cercetări arheologice la Brănești*, CA 2, 49-64.
- Ulanici, A. 1979, *Săpăturile arheologice efectuate la Brănești în anul 1976*, CAMNI 3, 27-38.
- Ulanici, A. 1981, *Cercetările arheologice din anul 1979 de la Brănești, jud. Olt*, CAMNI 4, 20-29.
- Ursachi, V. 1968, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman zona râurilor Siret și Moldova*, Carpica 1, 111-188.
- Ursachi, V. 1995, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București.
- Vasiliu, I. 1995c, *Mormintele cu ocru de la Luncavița – „Movila Mocuța”*, Peuce 11, 117-140.
- Vasiliu, I. 1995a, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Movilele funerare de la Luncavița, punctul „Drumul Vacilor”*, Peuce 11, 117-140.
- Vasiliu, I. 1995b, *Date noi privind înmormântările cu ocru din Dobrogea. Movile funerare de la Mihai Bravu*, Peuce 11, 141-175.
- Vasiliu, I. 1996, *Topoare din piatră din epoca bronzului aflate în colecțiile Muzeului de Arheologie din Tulcea*, Peuce 12, 9-26.

- Vasiliu, I. 2004 (2005), *Cercetările arheologice de salvare de la Frecătei, jud. Tulcea*, Peuce, S.N. 2 (14), 9-32.
- Vasiliu, I., Topoleanu, Fl. 1989, *Necropola de la Isaccea (sec. VI - V î.e.n.)* SympThrac 7, 276-277.
- Vulpe, Al. 1959, *Depozitul de la Tufa și topoarele cu ceafă cilindrică*, SCIV 10, 2, 265-276.
- Vulpe, Al., Drâmbocianu, V. 1981, *Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău)*, SCIVA 32, 2, 171-193.
- Vulpe, R., Dunăreanu-Vulpe, E. 1927-1933, *Les Fouilles de Poiana*, Dacia 3-4, 253-331.
- Yarovoy, E.V. 1985, *Drevnejsie skotovodceskie plemena Jugo-Zapada SSSR*, Chișinău.
- Yarovoy, E.V. 1990, *Kurgany eneolita-epohi bronzы Niznego-Podnestro'ja*, Chișinău.
- Zaharia , E. 1987, *La culture Monteou. L etape de debut a la lumiere des fouilles de Sărata Monteou*, Dacia, N.S. 31, 21-49.
- Zaharia, E. 1973a, *Stațiunea arheologică de la Sărata Monteou*, în *Studii și cercetări de istorie buzoiană*, Buzău, 17-29.
- Zaharia, E. 1973b, *Sur la civilisation Monteou (Âge du Bronze en Roumaine)*, Actes du VIII e Congrès International des Sciences Pre- et Protohistorique, III, Belgrad, 52-60.

Ioan Vasiliu

Muzeul Municipal Onești
Aleea Parcului, nr. 3 bis
601032, Onești
jud. Bacău
Tel: 0234-324052
vasiliucioan@yahoo.com

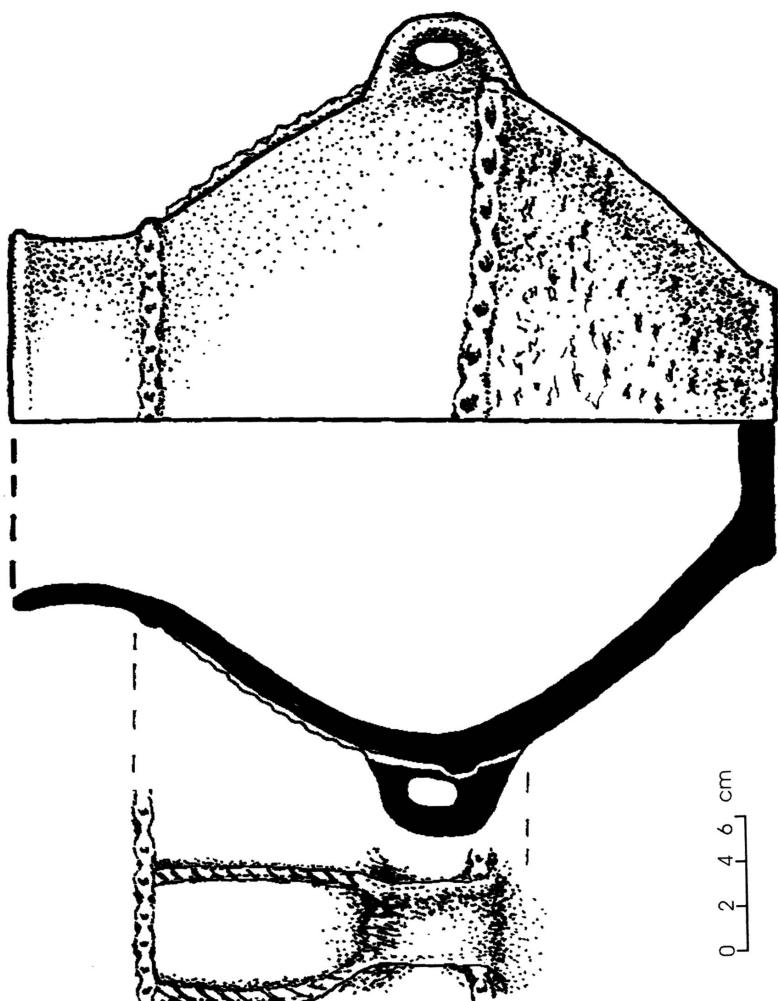

Fig. 1. Horia – Amphore.
Fig. 1. Horia – Amphora.

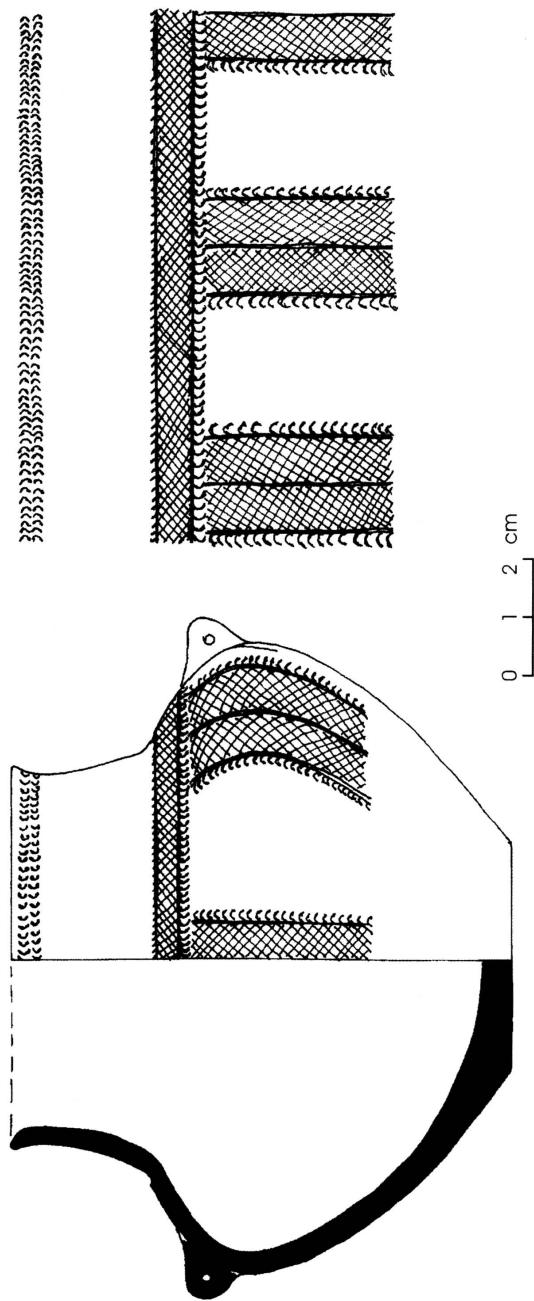

Fig. 2. Isaccea – Gaz Metan – Amphore.
Fig. 2. Isaccea – Gaz Metan – Amphore.

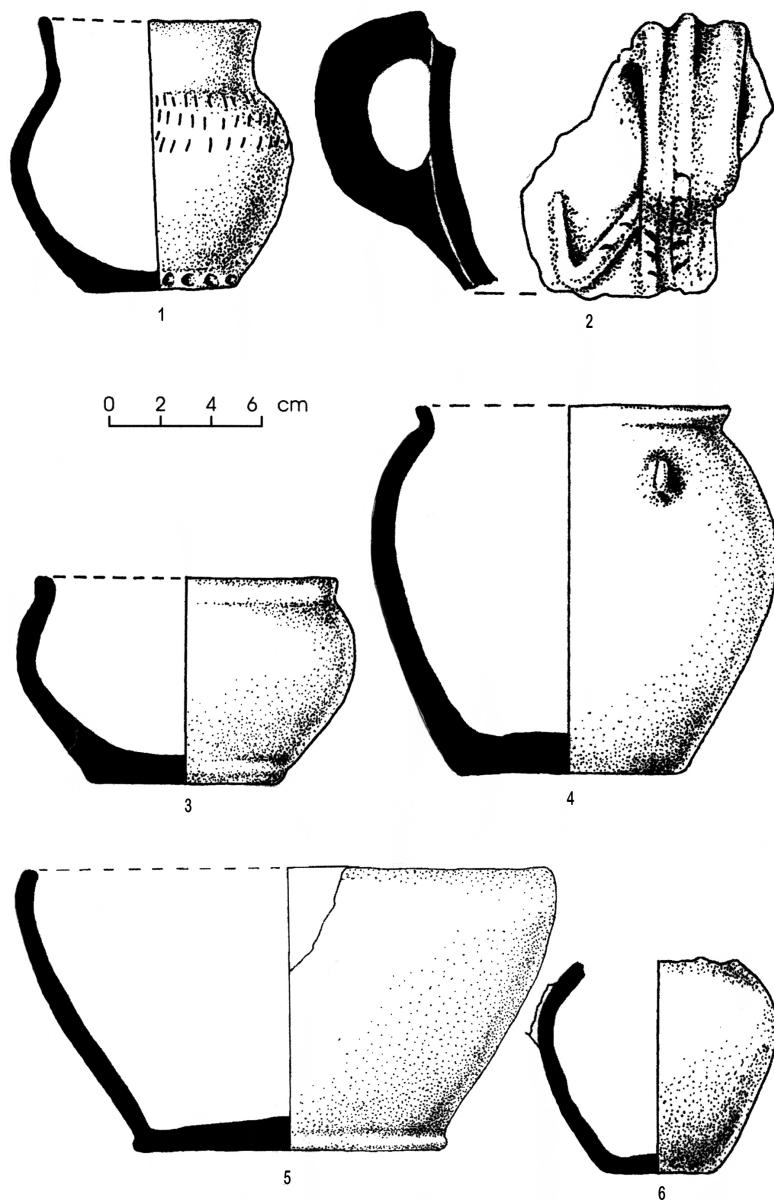

Fig. 3. Nordul Dobrogei, vas globular (1); Luncavița–Cetățuia, amforă fragmentară (2); Cerna, castron (3) vas-borcan (4); Tulcea–Sud, castron (5); Sabangia–Movila lui Crețu, cană (6).

Fig. 3. Le Nord du Dobroudja, vase globulaire (1); Luncavița–Cetățuia, amphore fragmentaire (2); Cerna, écuelle (3) vase-pot (4)e; Tulcea–Sud, écuelle (5); Sabangia–Movila lui Crețu, canette (6).

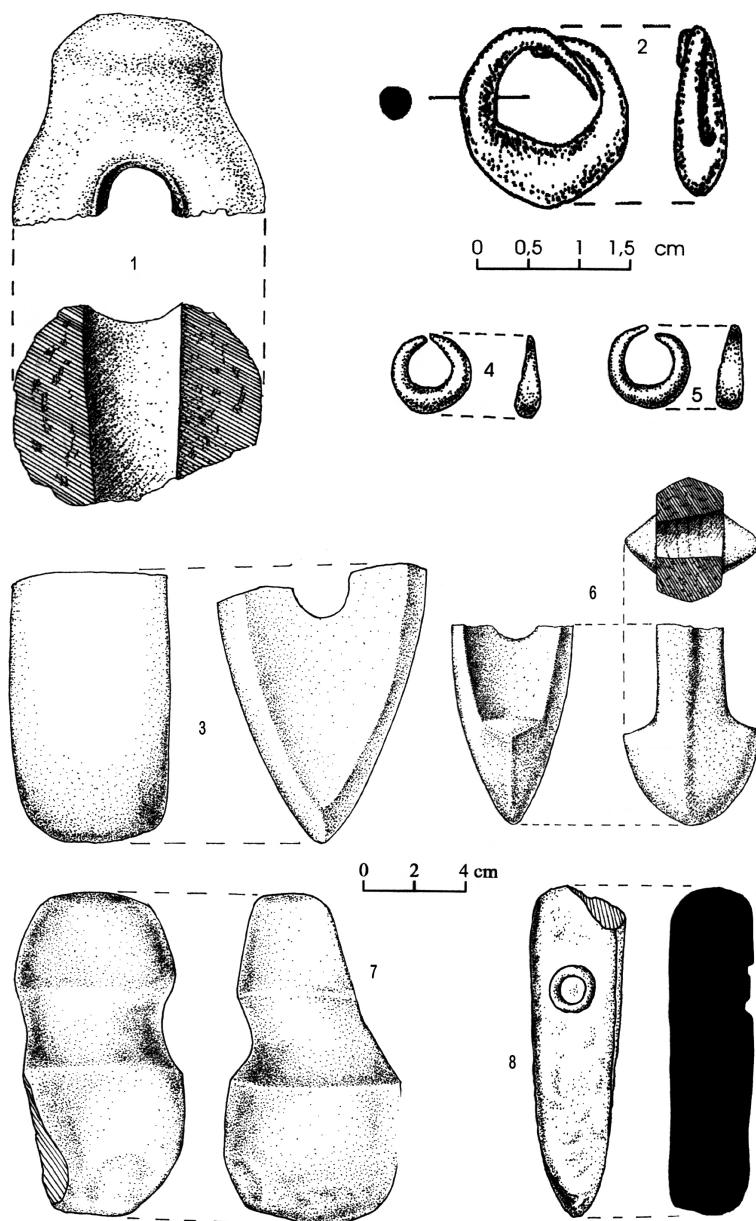

Fig. 4. Babadag, topoare din piatră (1, 6); Jurilovca, inel de buclă din aur (2); Zebil, inele de buclă din argint (4-5); Ostrov, topoare din piatră (3, 8); Frecătei, topor-ciocan (7).

Fig. 4. Babadag, haches en pierre (1, 6); Jurilovca, anneau d'or (2); Zebil, anneau d'argent (4-5); Ostrov, haches en pierre (3, 8); Frecătei, hache-marteau (7).